

шевський. – Луганськ, 2006. – 152 с.

8. Сташевський А. Українська оригінальна література для баяна: концепція періодизації еволюційних етапів / А. Сташевський // Українське музикознавство. – К., 2002. – Вип. 31. – С. 147–159.

9. Сташевський А. Хронологія розвитку основних жанрів баянної музики в Україні / А. Сташевський // Актуальні питання баянно-акордеонного виконавства та педагогіки в мистецьких навчальних закладах / [ред.-упоряд. А. Сташевський] – Луганськ : Знання, 2006. – Вип. 2. – С. 115–122.

10. Сюта Б. Деякі аспекти організації художньої цілісності у композиторській творчості останньої третини ХХ століття / Б. Сюта // Питання організації художньої цілісності музичного твору : Науковий вісник НМАУ ім. П. Чайковського. – К., 2005. – Вип. 51. – С. 24–31.

11. Сюта Б. Проблема формотворення та драматургії у мистецьких творах українських та польських авторів 1970-90-х р.р. (На матеріалі музичної творчості) / Б. Сюта // Слов'янський світ : Щорічник. – К., 1998. – Вип. 2. – С. 185–192.

12. Тукова І. «Жанротворчество» и творчество «в жанре» / І. Тукова // Музичний твір як творчий процес : зб. ст. Науковий вісник НМАУ ім. П.І. Чайковського. – К., 2002. – Вип. 1. – С. 31–38.

13. Холопова В. К проблеме музыкальных форм 60-70-х годов ХХ века / В. Холопова // Современное искусство музыкальной композиции : сб. трудов. – М., 1985. – Вып. 79. – С. 17–31.

14. Холопова В. Типология музыкальных форм второй половины ХХ века / В. Холопова // Проблемы музыкальной формы в теоретических курсах вуза. – М., 1994. – Вып. 132. – С. 46–69.

15. Черноіваненко А. Динаміка національного та розвиток баянного мистецтва // Культурологічні проблеми української музики : науковий вісник НМАУ ім. П. Чайковського. – К. : Кий, 2002. – Вип. 16. – С. 355–364.

УДК 786.8(477)«19/20»

Василь СУВОРОВ,
м. Луцьк

УКРАЇНСЬКА БАЯННА ШКОЛА ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ НА ЗЛАМІ ХХ – ХХІ СТОЛІТЬ

У статті висвітлюється науково-методичне напрацювання української академічної школи баянного виконавства та педагогіки. Проводиться аналітика науково-практичних конференцій, провідних виконавських конкурсів та фестивалів як основних важелів пропаганди означеної школи в контексті національної культури на зламі ХХ – ХХІ століття.

Ключові слова: баян, школа, науково-методичне забезпечення, науково-практичні конференції, конкурси та фестивалі.

Suvorov V. Ukrainian bayan school as a factor national culture at the turn of the XX – XXI century. The article highlights the scientific and methodological developments Ukrainian bayan academic school performance and pedagogy. A analyst scientific conferences, leading performing competitions and festivals as key levers of propaganda the designated school in the context of national culture at the turn of the XX – XXI century.

Key words: bayan, school, scientific and methodological support, scientific and practical conferences, competitions and festivals.

Постановка проблеми. Із становленням Незалежності України розпочинається активізація національного мистецтва молодій державі як чинника соціокультури. Постає питання створення: фундаментальної науково-дослідницької лабораторії академічного народно-інструментального мистецтва; заснування конкурсно-фестивального руху як виконавців на народних інструментах в цілому, так і на баяні-акордеоні зокрема, що сприяло б входженню та визнанню української школи у світовій мистецькій спільноті; сучасної оригінальної музики для баяна-акордеона та різноманітних колективів за їх участю.

Аналіз досліджень. Українська школа баянно-акордеонного мистецтва на зламі століть має вагомий напрацювання у науково-методичному забезпеченні (праці М. Булди, В. Власова, М. Давидова, А. Душного, Д. Кужелева, В. Самітова, А. Семешка, А. Сташевського, Є. Іванова, І. Єргієва, М. Черепанина), *компонуванні оригінальної музики* (творчість В. Власова, А. Гайдєнка, В. Зубицького, Б. Мирончука, А. Нижника, Я. Олексіва, К. Цепколенко, В. Рунчака, А. Сташевського та ін.), *блискучих виконавців* (В. Бєсфамільнова, С. Грінченка, П. Фєнюка, В. Мурзу, А. Нижника, Б. Мирончука, Є. Коча, І. Серотюк, Д. Жарікова, Я. Олексіва, К. Жукова, В. Зайця та ін.), *провідних педагогів* (В. Бєсфамільнова, В. Власова, М. Давидова, А. Дубія, В. Зайця, Є. Черказову, В. Мурзу, І. Єргієва, А. Сташевського, А. Нижника, Є. Іванова, А. Семешка, С. Карася, А. Душного, В. Чумака, Ю. Чумака, В. Стегнєя та ін.), *організаторів мистецького життя* (А. Душного, Б. Пица, А. Нижника, В. Чумака, С. Максимова, Л. Голіусову, А. Семешка, Яна Табачника, А. Петриченка, В. Дорохіна, А. Сташевського, П. Шиманського, Я. Олексіва та ін.). Водночас, нове століття сприяло зібранню та упорядкуванню ряду довідникової літератури «Баянно–акордеонне мистецтво України на зламі ХХ– ХХІ століть» А. Семешка [8], «Львівська школа баянно-акордеонного мистецтва» й «Кафедра музичних інструментів та вокалу Дрого-

бицького державного педагогічного університету імені Івана Франка» А. Душного та Б. Пица [5; 7], поряд із відомим довідником баяніста А. Басурманова «Баянное и аккордеонное искусство» [1], а також уніфікації українського виконавського музикознавства в енциклопедичний довідник «Виконавське музикознавство» М. Давидова [2]. Сьогодні активно працює нотодрукування в Україні, це зокрема видавництва «Посвіт», «Коло» (Дрогобич), «Нова Книга» (Вінниця), «Навчальна книга “Богдан”» (Тернопіль), «Ассо-орус» (Київ), «Поліграфресурс» (Луганськ), «ТеРус» (Львів).

Таким чином, **метою** нашої статті постає класифікація української школи баянно-акордеонного мистецтва на зламі ХХ – ХХІ століть яка охоплює 90-і – 2000-і роки.

Виклад основного матеріалу. Розвиток академічного народно-інструментального мистецтва в Україні привів до виникнення «Української школи академічних народних інструментів», яку наповнюють самобутні регіональні школи (Київська, Харківська, Львівська, Одеська, Донецька). Академіком М. Давидовим обґрунтовано теорію формування виконавської майстерності баяніста (акордеоніста) [4] й уніфіковано історію формування української академічної школи гри на народних інструментах [3].

Отже, Київська баянна школа представлена у працях М. Давидова «Київська академічна школа народно-інструментального мистецтва» (К., 1998) та А. Семешка «Київська вища музично-педагогічна школа інструментально-оркестрового виконавства» (К., 2012). Окремі розвідки означеної школи висвітлюють публікації Вл. Князева, А. Дубія, В. Зайця, Є. Іванова та ін.

Львівська баянна школа знаходить своє відображення у наукових розвідках А. Душного, Б. Пица, Р. Кундиса, Д. Кужелева, В. Шафети, А. Боженського, О. Сергієнко, Ю. Чумака, Ю. Ісевича у монографії А. Душного «Анатолій Онуфрієнко: життя присвячене музиці» (Дрогобич, 2010), довідниках А. Душного та Б. Пица [5; 7].

Поступи Одеської баянної школи представлені у доробку В. Євдокимова «Одеська академічна школа народно-інструментального виконавства» (Одеса, 1999). Водночас, вагомою та значимою є книга композитора, професора В. Власова «Школа джазу на баяні і акордеоні» (Одеса, 2008), яка являється першим вагогим наочним посібником із виконання джазової імпровізації.

Харківська баянна школа висвітлюється у публікаціях А. Светова «Харківська баянна школа та її видатні представники», Т. Большакової та Л. Понікарової «Кафедра народних інструментів ХДАК та оркестри народних інструментів Харківщини на початку ХХІ століття».

На сьогодні не достатньо науково-обґрунтованою є Донецька баянна школа, хоча у музичній академії сформована виконавська школа В. Воєводіна, як приклад – діяльність його учня та послідовника, блискучого виконавця, композитора, педагога та керівника оркестру народних інструментів А. Нижника.

Отже, науково-методологічну базу української баянної школи становлять дисертаційні дослідження, підручники, посібникова та методична література, низка монографій та монографічних нарисів, написання та упорядкування довідників тощо, які послідовно та лаконічно показує наступна таблиця [9, 34–38]. Кожен рік датований подією, яка спрямована на утвердження баянно-акордеонного мистецтва та педагогіки в академічній сфері музикознавства та соціокультури Незалежної України.

1991	Дисертаційні дослідження	Давидов М. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста (докторська).
1992	Дисертаційні дослідження	Самітов В. Творча спрямованість процесу сумісної діяльності викладача та студента як умова становлення особистісних якостей музиканта-виконавця (на індивідуальних заняттях у класі спеціального інструмента). Шаров В. Розширення музично-виражальних можливостей баяна в його електронній модифікації.
	Монографічні нариси	Назаренко О., Кононова О. Володимир Подгорний (К., 53 с.).
1993	Посібники	Семешко А. Баян в педвузі (Кривий Ріг, 150 с.).
		Семешко А. Теоретичні основи визначення об'єктивного музичного руху (Кривий Ріг, 78 с.).
1995	Посібник	Паньков О. Питання формування виконавської майстерності в процесі навчання гри на баяні (Кривий Ріг, 376 с.).
1997	Посібники	Давидов М. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста (К., 240 с.).
1998	Посібники	Давидов М. Проблеми збереження і розвитку академічного народно-інструментального мистецтва України (К., 207 с.).
		Давидов М. Київська академічна школа народно-інструментального мистецтва (К., 224 с.).
		Давидов М. Школа виконавської майстерності баяніста-акордеоніста (К., 112 с.)
1999	Посібник	Евдокимов В. Одесская академическая школа народно-инструментального искусства (Одесса, 88 с.).

2000	Методичні рекомендації	Оберюхтін М. Особливості виконання фортепіанних творів Й. Гайдна та В. Моцарта на готово-виборному баяні (Львів, 15 с.).
2001	Дисертаційні дослідження	Черноіваненко А. Фактура у виявленні виражальних властивостей баянної музики.
	Посібники	Міщенко О. Психологічні аспекти ансамблевого музичування (Харків); Міщенко О. Принципи добору репертуару для ансамблів баяністів (Харків).
2002	Дисертаційні дослідження	Кужелєв Д. Художні тенденції розвитку академічного баянного виконавства у другій половині ХХ століття.
	Посібники	Іванов Є. Гармоніки, баяни, акордеони. Духовні та матеріальні аспекти функціонування в музичній культурі України ХІХ – ХХ століть (Суми, 70 с.); Міщенко О. Виховання навичок ансамблевого музичування (Харків).
2003	Посібники	Семешко А. Методичні основи формування виконавської майстерності баяніста (К., 150 с.). Серотюк П. Баян відкриває світ музики (Тернопіль, 89 с.).
	Монографічні нариси	Семешко А. Владимир Подгорный: один взгляд на портрет художника (К., 24 с.); Семешко А. Роздуми про майстра (до 50-річчя від дня народження С. Грінченка) (К., 25 с.);
2004	Дисертаційні дослідження	Безугла Р. Баянне мистецтво в музичній культурі України (друга половина ХХ століття). Сташевський А. Баянне мистецтво в Україні : тенденції розвитку оригінальної музики та індивідуальне втілення жанрово-стильового аспекту у творчості Володимира Рунчака.
	Монографії	Сташевський А. Володимир Рунчак – «Музика про життя ...» Аналітичні есе баянної творчості (Луцьк, 199 с.). Семешко А. Анатолій Гайденко (К., 54 с.). Семешко А. Виктор Власов (К., 110 с.). Семешко А. Владимир Рунчак (К., 78 с.).
	Посібники	Власов В. Методика работы баяниста над полифоническими произведениями (М., 104 с.). Олексюк О. Методика викладання гри на народних інструментах (К., 135 с.).

2005	Дисертаційні дослідження	Калмиков С. Баянний ансамблево-оркестровий інструменталізм в історичній стильовій проекції; Князєв Вл. Еволюція виконавської техніки в українській баянній школі (друга половина ХХ століття).
	Підручники	Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа): підручник (К., 420 с.).
	Посібники	Сухий І. Українська гармоніка (К., 103 с.).
2006	Дисертаційні дослідження	Гончаров А. Неофольклористичні тенденції у баянній творчості В. Зубицького. Єргієв І. Український «модерн–баян» як феномен світового мистецтва. Душний А. Методика активізації творчої діяльності студентів педагогічних університетів у процесі музично-інструментальної підготовки. Карась С. Інтерпретація музики бароко на баяні (теоретико-виконавський аспект).
	Посібники	Сташевський А. Нариси з історії української музики для баяна (Луганськ: Поліграфресурс, 152 с.). Давидов М. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста (акордеоніста) (Луцьк, 308 с.). Ястребов Ю. Владимир Бесфамильнов (Тернопіль, 524 с.).
	Методичні рекомендації	Душний А., Карась С. Робота з оркестром народних інструментів на прикладі «Фантазії» А.Онуфрієнка (К.: Фірма «ІНКОС», 52 с.).
2007	Дисертаційні дослідження	Булда М. Естрадно-джазова музика в акордеонно-баянному мистецтві України другої половини ХХ – початку ХХІ століття: композиторська творчість і виконавство. Пасічняк Л. Академічне народно-інструментальне ансамблеве мистецтво України ХХ ст.
	Монографії	Сташевський А. Великі жанри в українській музиці для баяна та акордеона: тенденції розвитку в останній чверті ХХ та на початку ХХІ століття (Луганськ, 159 с.); Свята до музики любов: Анатолій Білошицький у спогадах сучасників (Житомир, 171 с.).
	Посібники	Душний А. Прикарпатський дует баяністів – творчовиконавський аспект (Дрогобич, 88 с.). Самітов В. Специфіка інтерпретаційного мислення музиканта-виконавця (К., 200 с.).
	Методичні рекомендації	Олексів Я. Концертні твори для баяна-акордеона (Львів, 64 с.).

2008	Дисертаційні дослідження	Голяка Г. Творчість Володимира Зубицького в контексті розвитку сучасного баянного репертуару.
	Посібники	Балик В. Владислав Золотарьов: життя і творчість (реконструкція та виконавський аналіз творів) (Дрогобич: Пбсвіт, 104 с.). Єргієв І. Український «модерн-баян» – феномен світового мистецтва (Одеса, 168 с.). Власов В. Школа джаза на баяне и аккордеоне (Одеса, 160 с.). Душний А. Методика активізації творчої діяльності майбутніх учителів музики у процесі музично-інструментальної підготовки (Дрогобич, 120 с.).
	Підручники	Хащеватська С. Інструментознавство (Вінниця: Нова Книга, 126 с.).
	Посібники	Семешко А. Виконавська майстерність баяніста. Методичні основи (Тернопіль, 144 с.).
	Монографії	Черепанин М., Булда М. Естрадний олімп акордеона (Видавництво «Лілея-НВ», 256 с.).
	Збірка статей	Музична педагогіка та виконавство. Вип. 1-4.
2009	Довідник	Семешко А. Баянно-акордеонне мистецтво України на зламі ХХ– ХХІ століть (Тернопіль, Навчальна книга «Богдан», 244 с.)
2010	Дисертаційні дослідження	Дорохін В. Принципи та фактори артикуляції у виконанні на баяні. Салій В. Методика роботи над музичним образом у процесі навчання підлітків гри на баяні (акордеоні). Дрозда П. Феномен колективного народно-інструментального музикування Західно-українського регіону.
	Підручники	Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах: українська академічна школа (К., 592 с.).
	Довідник	Душний А., Пиц Б. Львівська школа баянно-акордеонного мистецтва (Дрогобич: Посвіт, 216 с.) Давидов М. Виконавське музикознавство (Луцьк, 400 с.).
	Монографії	Душний А. Анатолій Онуфрієнко: життя присвячене музиці (Дрогобич: Посвіт, 328 с.).

2011	Дисертаційні дослідження	Олексів Я. Рецепція жанрів сюїти і партити в українській баянній музиці другої половини ХХ століття. Шамігов А. Особливості опосередкування фольклору в оригінальній музиці українських композиторів для баяна соло (фольклорний неоромантизм, неофольклоризм, нова фольклорна хвиля).
	Посібники	Кужелєв Д. Баянна творчість українських композиторів (Львів, 206 с.).
	Монографії	Маринін І., Олійник В. Народно-інструментальне мистецтво Південно-Західного Поділля: ансамбль троїстих музик Олексія Беца (Кам'янець-Подільський, 320 с.). Самітов В. Теоретичні основи фахового мислення музиканта-виконавця як критерій професійної культури (Луцьк, 272 с.). Сташевський А., Рєзнік О. Славний шлях кременських майстрів. Дослідження виробництва музичних інструментів на Кременщині (Луганськ – Кременна, 231 с.).
	Довідники	Пиц Б., Душний А. Кафедра музичних інструментів та вокалу Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич: Посвіт, 196 с.).
2012	Дисертаційні дослідження	Засць В. Науково-практична школа М.А. Давидова як феномен формування виконавської майстерності баяніста.
	Посібники	Владислав Золотарєв. Судьба и Муза : воспоминания, архивные документы, статьи [Сост. П. Серотюк] (Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 352 с.). Владислав Золотарєв: Материали к библиографии [Ред.-сост. В. Балык, общ. ред. Б. Пыц] (Дрогобич: Посвіт, 440 с.); Дорохін В. Вивчення поліфонії в класі акордеона: питання теорії та практики (Ніжин, 101 с.).
	Монографії	Семешко А. Київська вища музично-педагогічна школа інструментально-оркестровою виконавств (К., 96 с.). Анатолий Семешко. Вспомним о былом [Ред.-сост. С. Рыбина] (К., 296 с.).

Водночас, вагомим аргументом наукового осмислення школи є науково-практичні конференції, які стимулюють як наукову молодь, так і досвідчених фахівців до наукових дебатів, висвітлення різновекторних ланок наукових пошуків у царині баянної педагогіки та виконавства на різних векторах навчання. Науково-мистецькі форуми проводяться:

- на базі кафедри народних інструментів столичної музичної академії – «Актуальні напрямки розвитку академічного народно-інструментального мистецтва» (1995, 1998), «Академічне народно-інструментальне мистецтво України ХХ – ХХІ століть», присвячену 100-річчю від дня народження М. Геліса (2003), «Академічне мистецтво оркестрів народних інструментів і капел бандуристів спеціальних музичних вузів України» (2005), «Проблеми історії й теорії академічного народно-інструментального виконавства», присвячену 80-річчю від дня народження В.А. Давидова (2010), «Столична кафедра народних інструментів як методологічний центр жанру» (2012);

- у Луганську – «Актуальні питання баянно-акордеонного виконавства та педагогіки в мистецьких навчальних закладах» (2002, 2003, 2006);

- Кіровограді – «Академічне народно-інструментальне мистецтво України: проблеми збереження та розвитку в сучасній соціокультурі» (2008, 2009);

- Рівному – «Сучасні тенденції розвитку народно-інструментального виконавства в Україні» (2011), а також Івано-Франківську, Харкові, Ялті, Одесі.

Нашу увагу привертає Дрогобич, у якому б протягом останніх років систематично проводиться цілий ряд науково-практичних конференцій («Львівська баянна школа та її видатні представники», «Академічне народно-інструментальне мистецтво та вокальні школи Львівщини», «Творчість композиторів України для народних інструментів», «Народно-інструментальне мистецтво на зламі ХХ – ХХІ століть», «Музична освіта України: проблеми теорії, методики, практики»), доповіді висвітлюються у друкованих матеріалах, доповідачі становлять як знану наукову спільноту України та зарубіжжя, так і ряд викладачів початкової ланки навчання, студенти, магістри, молоді вчені, здобувачі із різних навчальних закладів України, Білорусії, Росії, Хорватії, США [6].

За останні роки потужно активізувався конкурсно-фестивальний рух виконавців на народних інструментах та баяні-акордеоні зокрема на національному та міжнародному рівні. В Україні сьогодні відомі такі мистецькі форуми, як: Всеукраїнський фестиваль-конкурс виконавців на народних інструментах «Провесінь» (Кіровоград); міжнародний фестиваль «Грудневі вечори баянної музики» (Луганськ); міжнародний конкурс-фестиваль баянно-акордеонного виконавського мистецтва «АссоHoliday» (Київ), Всеукраїнський конкурс виконавців на народних інструментах імені Анатолія Онуфрієнка (Дрогобич), міжнародний конкурс баяністів-акордеоністів «Perpetuum mobile» та Всеукраїнський відкритий конкурс баяністів-акордеоністів «Візерунки Прикарпаття»

(Дрогобич), міжнародний конкурс баяністів-акордеоністів «InterSvitsiz – accomusic» (Луцьк), відкритий національний конкурс виконавців на народних інструментах «Рідні наспіви» (Донецьк) та багато ін. Саме названі мистецькі форуми мають в собі об'єднуючий характер, окрім прослуховувань в рамках конкурсів проводяться наукові семінари, майстер-класи, конференції, презентації, показові виступи та концерти провідних виконавців та колективів, обмін досвідом тощо [5; 8].

Висновки. Українська академічна школа гри на народних інструментах на зламі століть – це потужна база для підготовки висококваліфікованих конкурентно-спроможних фахівців у галузі баянного мистецтва та педагогіки, це інституція, аналогів якої немає у світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Басурманов А. Баянное и аккордеонное искусство / А. Басурманов. – М.: КИФАРА, 2003. – 540 с.
2. Давидов М. Виконавське музикознавство : енциклопедичний довідник / М. Давидов. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. – 400 с.
3. Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа) : підручник [для вищих та сер. муз. навч. закл.] / М. Давидов. – К. : НМАУ ім. П. Чайковського, 2010. – Вид. 2-ге, доп. та випр. – 592 с.
4. Давидов М. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста (акордеоніста) : підруч. [для вищ. та сер. муз. навч. закл.] / М. Давидов. – К. : Музична Україна, 2004. – 240 с.
5. Душний А., Пиц Б. Львівська школа баянно-акордеонного мистецтва : довідник / А. Душний, Б. Пиц. – Дрогобич : Посвіт, 2010. – 216 с.
6. Душний А., Пиц Б. Науково-мистецький проект «Львівська школа баянно-акордеонного мистецтва» в контексті баянно-акордеонного руху Західної України / А. Душний, Б. Пиц // Музикознавчі студії інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : зб. наук. праць / [ред. кол. Рожок В. І., Посвалюк В. Т. та ін. ; упоряд. О. І. Коменда]. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – Вип. 8 – С. 47–57.
7. Пиц Б., Душний А. Кафедра музичних інструментів та вокалу Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка : науково-історичний довідник / Б. Пиц, А. Душний / [гол. ред. І. Фрайт]. – Дрогобич : Посвіт, 2011. – 196 с.
8. Семешко А. Баянно-акордеонне мистецтво України на зламі ХХ–ХХІ століть : довідник / А. Семешко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. – 244 с.
9. Суворов В. Ключові аспекти української школи баянної педагогіки на зламі століть // Народно-інструментальне мистецтво на зламі ХХ – ХХІ століть : зб. мат. VI-ї між нар. наук.-практ. конф. (ДДПУ ім. І. Франка, 07.12.2012, м. Дрогобич) / [ред.-упор. А. Душний, Б. Пиц]. – Дрогобич : Посвіт, 2012. – С. 33–40.